

for redistribution of property and rapid social stratification of society.

It is under such conditions that society is especially dangerous for the progressive development of the country. It is economic crime, the majority of which are crimes envisaged by Section VII of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine "Crimes in the Sphere of Economic Activity".

The analysis of the state of preventive work of the actors of counteraction to economic crime testifies that at present the prevention of crime in the field of economic activity is paid insufficient attention. The reason for the current situation is general for preventive action, since all efforts of law enforcement bodies are mainly aimed at stopping and disclosing specific crimes.

It was established that prevention of crimes in the field of economic activity is possible only on the basis of a set of measures aimed at overcoming all economic crime, elimination of factors contributing to committing crimes in the field of economic activity. These are economic measures, a set of organizational, technical, legal and educational measures.

Keywords: *economic activity, crime, economic crime, crimes in the sphere of economy, crimes in the sphere of economic activity, prevention of crime, strategy of counteraction to crime.*

УДК 343.353

Мартиненко В.О. ©

аспірант

(Національна академія внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-154-158

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ-ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ У СИСТЕМІ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Окреслено особисті характеристики особи злочинця-державного службовця, який вчиняє зловживання владою або службовим становищем. На підставі дослідження правозастосовної практики сформульовано кримінологічний портрет особи такого злочинця.

Ключові слова: *особа злочинця, службова злочинність, зловживання владою або службовим становищем, істотна шкода, неправомірна вигода, запобігання злочинам.*

Постановка проблеми. Однією з гарантій успішного функціонування держави і громадянського суспільства є створення належних умов для ефективної діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування та підприємств, установ й організацій незалежно від форми власності. Результативність такої діяльності в Україні на сучасному етапі істотно знижена під впливом негативних політичних, економічних, правових та інших змін, а також високого рівня злочинності. Вагомою ланкою з-поміж зазначених факторів є зловживання службовими особами наданою їм владою або службовим становищем.

Так, згідно з даними Генеральної прокуратури України, протягом 2013 р. відкрито 2823 кримінальних проваджень за ст. 364 КК України, з яких вручено повідомлення про підозру 347 особам; у 2014 р. – 1975, з яких вручено повідомлення про підозру 212 особам; 2015 р. – 2238, з яких вручено повідомлення про підозру 189 особам; 2016 р. – 2331, з яких вручено повідомлення про підозру 93 особам; 2017 р. – 2286, з яких вручено повідомлення про підозру 183 особам; протягом 8 міс. 2018 р. – 2109, з яких вручено повідомлення про підозру 237 особам.

За офіційними даними Державної судової адміністрації України, протягом 2013 року за вчинення злочину, передбаченого ст. 364 КК України, засуджено 317 осіб; за 2014 рік – 133 осіб; за 2015 рік – 43 осіб; за 2016 рік – 9 осіб, за 2017 рік – 16 осіб.

Ефективне вирішення завдань, визначених законодавством України про кримінальну відповідальність, є можливим тільки в результаті вдосконалення запобіжних процедур, запропонованих стосовно окремих видів або груп злочинів з урахуванням принципів та загальних положень теорії запобігання злочинам. Саме тому науково обгрунтовані заходи запобігання зловживанню владою або службовим становищем можна виробити на підставі емпіричного дослідження такої специфічної особи злочинця.

© Мартиненко В.О., 2018

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У зв'язку із цим слід зазначити, що проблеми особи злочинця були розглянуті у працях Ю.М. Антоняна, В.С. Батиргарєєвої, Ю.Д. Блувштейна, В.М. Бурлакова, Б.М. Головкина, О.М. Гуміна, Л.М. Давиденка, П.С. Дагеля, О.М. Джузи, А.І. Долгової, В.П. Ємельянова, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, Т.В. Корнякової, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнєцової, О.М. Литвинова, Г.М. Міньковського, С.А. Шалгунової та ін.

Безумовно, внесок цих та інших вчених у розвиток як загального кримінологічного вчення про особу злочинця, так і її проявів за видами злочинності просто не можна недооцінювати, тому він і став підґрунтям для подальших наукових розвідок у цій сфері.

Метою статті є окреслення особистих характеристик особи злочинця-державного службовця у системі емпіричного дослідження запобігання зловживання владою або службовим становищем.

Виклад основного матеріалу. Саму особу злочинця слід розуміти як сукупність соціально-типових ознак, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, відрізняються своєю суспільною неприйнятністю та крайньою формою останньої – суспільною небезпечністю, обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину. Особистість злочинця – це соціальний зміст його особи, який відіграє зазначені функціональні ролі за участю індивідуальних властивостей останньої, чим і обумовлюються індивідуалізація процесів її реалізації у конкретних злочинних проявах [1, с. 239].

Варто визнати, що є й інші визначення поняття особи злочинця, проте за основу нами взято те, яке запропонував А.П. Закалюк.

Автор першого дослідження в СРСР особи злочинця та причин злочинності А.Б. Сахаров у 1961 році дійшов до висновку, що вивчення особи злочинця проводилося переважно лише з точки зору виявлення та аналізу тих юридичних умов, наявність яких дає можливість притягнути особу до кримінальної відповідальності (вік, осудність, спеціальний суб'єкт). Питанням же соціологічного характеру приділялося дуже мало уваги. Не краще була справа і з розробкою причин злочинності в СРСР. Більшість висловлювань з цього питання радянських юристів, соціологів, філософів, письменників мало випадковий і суперечливий характер, в них не було глибокої аргументації. Так, одні висловлювали думку, що в нашому суспільстві відсутні соціальні причини злочинності, інші – схильні були бачити причини злочинності та інших антигромадських дій в суспільних відносинах, що існують в соціалістичному суспільстві, нарешті, треті – зводили причини злочинності тільки до пережитків капіталізму в свідомості людей і впливу капіталістичної системи. Велика плутанина і до сих пір існує з питання визначення значущості тих чи інших факторів як причин злочинності або умов, що сприяють вчиненню злочинів [2, с. 199].

Як бачимо, з того часу залишилось чимало актуальних питань для сучасної української кримінологічної науки, адже формулювання портрета особи злочинця певного виду дасть змогу правоохоронним органам зосереджувати свою увагу у правильному руслі.

Говорячи про запобігання зловживанням владою або службовими повноваженнями, слід пам'ятати, що існує загальна норма-заборона, яка стосується зловживання можливостями спеціального статусу (цей спеціальний статус можна виражати у наявності влади, організаційно-розпорядчих функцій, адміністративно-господарських функцій чи інших повноважень). Ця загальна норма-заборона об'єктивована у кількох статтях КК України, які передбачають відповідальність за діяння, що за своєю правовою природою є зловживанням можливостями спеціального статусу. Найбільш традиційною нормою-забороною є ст. 364 КК України, яка передбачає відповідальність за зловживання владою або службовим становищем. Статті 364¹ та 365² КК України передбачають відповідальність за зловживання можливостями спеціального статусу іншими суб'єктами (ці норми є суміжними за ознакою суб'єкта злочину). Ці три склади злочинів об'єктивовані у трьох різних статтях КК України і разом з іншими нормами, які передбачають відповідальність за зловживання можливостями спеціального статусу, становлять єдину норму-заборону [3, с. 188].

У нашому випадку слід вести мову виключно про ст. 364 КК України, суб'єктами якої є державні службовці. Аналіз зайнятості засуджених на момент вчинення злочину зможе дати відповідь про правильність обрання нами теми дослідження – виділення саме категорії державних службовців із кола всіх інших службових осіб, які вчиняють зло-

чин, передбачений ст. 364 КК України. Вивчення емпіричної бази з цього приводу свідчить про таке.

В Єдиному державному реєстрі судових рішень станом на вересень 2018 року виявлено майже 3 тис. електронних копій обвинувальних вироків судів за ст. 364 КК України, з яких більше 10 % винесено судами Дніпропетровської області

Кількість обвинувальних вироків, винесених судами України протягом вересня 2001 – вересня 2018 року, за вчинення злочину, передбаченого ст. 364 КК України

№ з/п	Найменування області	Кількість обвинувальних вироків
1.	Автономна Республіка Крим	85
2.	Вінницька	86
3.	Волинська	64
4.	Дніпропетровська	321
5.	Донецька	201
6.	Житомирська	93
7.	Закарпатська	100
8.	Запорізька	126
9.	Івано-Франківська	105
10.	Київська	107
11.	Кіровоградська	110
12.	Луганська	126
13.	Львівська	148
14.	Миколаївська	98
15.	Одеська	217
16.	Полтавська	82
17.	Рівненська	54
18.	Сумська	58
19.	Тернопільська	73
20.	Харківська	91
21.	Херсонська	133
22.	Хмельницька	53
23.	Черкаська	83
24.	Чернівецька	48
25.	Чернігівська	43
26.	м. Київ	99
27.	м. Севастополь	22
Всього		2826

Як бачимо, явним «лідером» є Дніпропетровщина, а Одещина та Донеччина відстають не набагато. Встановлення саме такої тенденції буде здійснено в подальшому дослідженні.

О.М. Джужа слушно зазначає, що вивчення особи злочинця підпорядковане виявленню закономірностей злочинної поведінки, злочинності як масового явища, їх детермінації і розробленню науково обґрунтованих рекомендацій щодо боротьби зі злочинністю. Оскільки поняття «особа злочинця» має соціально-правовий характер і поєднує загальносоціальне поняття «особа» і юридичне поняття «злочинець», то вчинення злочину виявляє в особі тільки її антисупільну спрямованість, але не розкриває повністю її соціальної сутності [4, с. 93–94].

В.В. Шаблістий стверджує, що наукова позиція щодо використання поняття «особистість злочинця» є далеко не поодиноким. Якщо із нею погодитися, то потерпілий від злочину є лише особою, як його визначає КК України, а злочинець є особистістю. Одне суперечить іншому, можливо, навіть здоровому глуздові. І потерпілий, і злочинець є в першу чергу людьми. Якщо кримінальний закон на одного із суб'єктів кримінально-правових відносин вказує як на особу, то й про іншого всі зобов'язані вести мову виключно як про особу [5, с. 76].

Таким чином, є всі підстави для опису найбільш кримінологічно значущих ознак осіб, які визнані винними у вчиненні зловживання владою чи службовими становищем та мали статус державного службовця.

Перед початком такої роботи слід взяти до уваги той факт, що за даними Державної кримінально-виконавчої служби України, в установах виконання покарань та слідчих

ізоляторах, розташованих на території, що контролюється українською владою, станом на 01 вересня 2018 року утримується усього 56246 осіб, з яких в 11 колоніях для тримання жінок 1532 особи [6].

Звідси напрашується проміжний висновок про те, що злочинність в Україні має у переважній більшості чоловічий характер, оскільки жінкам позбавлення волі як вид покарання за вчинений злочин майже не призначається.

Вивчення кримінальних проваджень (справ) про розглядувані злочини, статистичних даних ДСА України показує, що серед осіб, які вчинили зловживання владою або службовим становищем, переважну більшість складають чоловіки (94,5 %). Стійка перевага чоловіків у вчиненні таких злочинів, можливо, зумовлена тим, що жінки-державні службовці здебільшого задоволені умовами та оплатою праці, тоді як чоловіки намагаються всупереч інтересам служби отримати неповномірну вигоду.

Певний інтерес становлять особливості вікових характеристик розглядуваного типу злочинців, оскільки на кожному віковому етапі розвитку соціальний зміст особистості змінюється.

Серед вікових груп переважають особи віком від 30 до 50 років (80,7 %), що, на жаль, дає нам підстави вести мову про чітку сформовану антигромадську позицію, оскільки жодного злочину у стані сп'яніння не виявлено.

Не може не звернути на себе увагу той факт, що майже 70 % засуджених на момент вчинення злочину перебували на державній службі. Переважна частина (80 %) мали повну вищу освіту.

Висновки. Підбиваючи певні підсумки проведеного дослідження, можна визначити такі типові властивості особи цього злочинця:

1) у сучасну службову злочинність, зокрема зловживання владою або службовим становищем, активно втягуються особи зрілого віку (30–50 років), які не задоволені здебільшого оплатою праці державного службовця;

2) зростає частка соціально незадоволеного чоловічого населення, представники якого обіймають посаду для власного збагачення;

3) спостерігається дуже високий рівень освіченості злочинців, що пояснюється кваліфікаційними вимогами до обіймання посади державного службовця.

Отже, кримінологічний портрет особи-злочинця державного службовця може виглядати таким чином: це особа чоловічої статі у віці від 30 до 50 років з повною вищою освітою, яка має чітку антигромадську установку – займану посаду розуміє виключно як засіб незаконного збагачення.

Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка науково обґрунтованих заходів запобігання зловживанню владою або службовим становищем, вчиненому державними службовцями.

Бібліографічні посилання

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
2. Сахаров О.Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР. Москва: Госюриздат, 1961. 279 с.
3. Яциніна М.М. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Вип. 62. С. 184–191.
4. Курс кримінології. Загальна частина: підручник: у 2-х кн. / За заг. ред. Джужи О.М. Київ, 2001. 368 с.
5. Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2015. 420 с.
6. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075;jsessionid=DC40D8387A5A81E20E4E7426716C66F2>.

Надійшла до редакції 26.09.2018

SUMMARY

Martynenko V.O. personality of offender - civil servant in the system of empirical studies to prevent abuse of power or position. The personal characteristics of an offender-civil servant who commit abuse of power or office are outlined. Based on the study of law practice, the criminological portrait of a person of such a criminal is formulated.

In particular, the following typical features of the person of the offender are established: 1) in today's official crime, in particular the abuse of power or office, actively engaged in persons of

mature age (30-50 years) who are dissatisfied mainly with the salary of a civil servant;

2) the proportion of the socially dissatisfied male population grows, whose representatives hold positions for their own enrichment;

3) there is a very high level of education of criminals, which is explained by the qualification requirements for hiring a civil servant.

The emphasis is placed on the fact that one of the guarantees of the successful functioning of the state and civil society is the creation of proper conditions for the effective functioning of the state apparatus, the apparatus of local self-government bodies and enterprises, institutions and organizations, regardless of the form of ownership. The effectiveness of such activities in Ukraine at the present stage is significantly reduced under the influence of negative political, economic, legal and other changes, as well as a high level of crime. A significant link among these factors is the abuse of office by the authorities or office they provide.

It is proved that the criminological portrait of a civil servant's offender can be seen as follows: a male person aged 30 to 50 years with a complete higher education, which has a clear anti-social setting, understands the post solely as a means of illicit enrichment.

It was stated that a promising direction of further research is the development of scientifically grounded measures to prevent abuse of power or official position committed by civil servants.

Keywords: *offender's personality, service crime, abuse of power or service position, significant harm, unlawful profit, crime prevention.*

УДК 343.985

Мрочко Р.М. ©

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-158-162

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУТЕНЕРСТВА

Висвітлено особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики сутенерства. Встановлено, що сукупність певних даних щодо типових ознак суб'єкта злочину дозволяє слідчому: 1) ефективно проводити першочергові слідчі (розшукові) дії; 2) вчасно висунути слідчі версії; 3) скласти найбільш вірогідний портрет сутенера; 4) виявити всю структуру злочинної групи; 5) звузати коло пошуку підозрюваних; 6) запобігти можливій протидії розслідуванню; 7) вирішити низку інших завдань досудового розслідування.

Ключові слова: *криміналістична характеристика, особа злочинця, проституція, сутенерство.*

Постановка проблеми. Криміногенна ситуація, яка склалася в країні на сьогоднішній день, характеризується якісно новими видами способів вчинення злочинів проти моральності, що обумовлюється оновленням характерних ознак злочинних угруповань та окремих громадян, які займаються цією протиправною діяльністю.

Одним з елементів криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, є особа злочинця. Зміст цього елемента криміналістичної характеристики визначається тим набором ознак особи, які є специфічними для зловмисників, що вчинюють злочини даного виду, і важливими для успішного розслідування (визначення ефективних шляхів та методів встановлення, розшуку особи злочинця, висунення типових версій, обрання найбільш ефективної тактики слідства, організації розслідування злочинів).

У зв'язку з цим підвищення ступеня активності кримінальних сфер у суспільстві щодо проституції та сутенерства обумовлено рядом факторів, одним із яких є недостатній криміналістичний аналіз осіб, що вчинюють такі злочини.

Зазначені обставини визначають необхідність і своєчасність досліджень у цій сфері.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дану проблематику розглядали у своїх працях такі вчені: Д.Г. Казначеев, М.В. Куратченко, Д.Б. Санакоєв, К.Ю. Назаренко та ін., однак у їх роботах питання особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики сутенерства не знайшло гідного висвітлення.